

VOOR LEERHUIS & LITURGIE

Handelingen XI

DE SPIRITUELE PAULUS

Ton Honig

Paulus, zo merk ik ook in mijn eigen omgeving, is bepaald niet de meest populaire bijbelschrijver. Mensen kennen hem vooral als een dogmaticus en zijn bijzondere spiritualiteit krijgt vaak maar weinig aandacht. Ik gaf enkele vrienden en kennissen die goed in de bijbel thuis zijn, de volgende tekst op met de vraag van wie dit een citaat is: 'God geeft aan allen leven en adem en alles. In God leven wij en bewegen wij en zijn wij'. Niemand herkende hier spontaan Paulus in!

Wanneer je mensen iets nieuws wilt leren, is het vaak verstandig om het vertrekpunt bij het vertrouwde te kiezen. Vanuit het delen van het bekende maak je met de ander de stap naar het onbekende. In menselijke ontmoeting is het zaak om rekening te houden met elkaars achtergrond en karakter. Wanneer we niets weten van elkaars geschiedenis en cultuur, lopen we een groter risico langs elkaar heen te glijden zonder elkaar te raken.

Wat we Paulus absoluut moeten nageven, is dat hij zich bij zijn bezoek aan Athene rekenschap heeft gegeven van de manier waarop hij daar met de mensen wilde communiceren. Want verkondigen houdt meer in dan het simpelweg droppen van een blijde boodschap!

Vergeleken met het dynamische Korinte waar Paulus nog heen moet, is Athene meer een openluchtmuseum geworden. Politiek en economisch stelt de stad niet veel meer voor. Wie van architectuur houdt, kijkt z'n ogen uit en de universiteit mag er wezen! Met name de filosofiefaculteit.

Bij aankomst verdeelt Paulus meteen zijn werkterrein. Hij haast zich naar de synagoge om de joodse broeders en zusters daar ter plaatse te ontmoeten in het lezen, bidden en praten. Maar wil hij de dialoog aangaan met nieuwe mensen, dan moet er ook gezocht worden naar andere plekken en methodieken. Hij begeeft zich op de markt om dat wat hem zo gegrepen heeft, te delen met mensen van zijn dagen. Deze flexibiliteit ten aanzien van de plek lijkt me van groot belang. Geloven is geen inkeer op het veilige eigen reli-ciland, maar de markt opgaan om de politiek en cultuur van jouw levensdagen te prikkelen en uit te dagen. Hoe kunnen we mensen aanwaaien en bemoedigen met de Verhalen die ons geschonken zijn? Deze vraag lijkt mij eigenlijk de vraag bij uitstek: hoe verheffen wij onze eigen bijdrage vanuit de joods-christelijke traditie boven het niveau van een normen en waardendebat waarin irritatie over de burens en opstaan voor bejaarden in de tram de eerste zorgen lijken te zijn. Echt debat op een Rotterdamse markt met klasgenoten van een jongen die op het verkeerde moment sneeuwballen gooide. Debat in de straten van Bagdad en New York. Werkelijk debat in Jeruzalem of Ramalla.

Op de markt treft Paulus de filosofen. De filosofie van die dagen was niet abstract en ver van huis. De echte vragen van het leven staan in het middelpunt. 'Waarom bestaan we? Hebben alle dingen hun oorsprong? Is er nog een ervaring voorbij het moment van de dood? Worden onze concrete stoffelijke dingen geïnspireerd door een geestelijke waarde? Wat is liefde?' Als we die vragen horen, beseffen we: 'what's new?' Bevlogen door zijn liefde voor de Ene, de Opstandige, werpt Paulus zich zonder enige terughoudendheid in de discussie en zoekt een echte dialoog. Van zijn gesprekspartners worden de epicuristen en de stoïcijnen met name genoemd. De school van de epicuristen bevindt zich al vanaf 300 voor de gangbare jaartelling in Athene. Ze stellen de levensvreugde centraal. Mensen moeten proberen los te komen van hun angst en pijn. Er zijn geen bovennatuurlijke machten die ingrijpen in dit bestaan, dus ieder mens zal het realiseren van echte vreugde zelf moeten doen. De stoïcijnen leren de mensen te zoeken naar innerlijke rust; alle dingen zijn bepaald door

INHOUD

De vertalingen van de fragmenten uit Handelingen zijn van Alex van Heusden

DE SPIRITUELE PAULUS
Over Handelingen 17,15-34
ASE 9 februari 2003
Ton Honig

VAN BACCHUS TOT HEILIGER GEEST
Voetnoot bij Hand 17,34
Kees Kok

PAULUS IN KORINTE
Over Handelingen 18,1-18.24-28
ASE 16 februari 2003
Alex van Heusden

PAULUS IN EFESE
Over Handelingen 19,21-40
ASE 23 februari 2003
Kees Kok

PAULUS IN TROAS
Over Handelingen 20,6-12
ASE 2 maart 2003
Huib Oosterhuis

AFSCHIED IN MILETE
Over Handelingen 20,17-38
ASE 9 maart 2003
Jusitine Aalders

INFO LIEDDAGEN
KAART: REIZEN VAN PAULUS

NIEUWSBRIEF AMSTERDAMSE
STUDENTENEKKLESIA
Met dankbrief van Greg Summers

COLOFON

MAANDBRIEF VOOR
LEERHUIS EN LITURGIE
ISSN 1385 0326
Uitgave van de Stichting Leerhuis & Liturgie
(sinds 1980)
Eindredactie: Kees Kok
Redactie en administratieadres:
Postbus 17268, 1001 JG Amsterdam
tel: (020) 6256940
leerhuis@leerhuisenliturgie.nl
www.leerhuisenliturgie.nl
Abonnementenprijs: € 20,04 per jaar;
Europa € 27,30;

Giro 395505 tnv Stg.Leerhuis en Liturgie

Handelingen 17 vers 15-34:

De begeleiders van Paulus brachten hem tot aan Athene en keerden terug (naar Berea) met de opdracht aan Silas en Timoteüs dat zij zo snel mogelijk naar hem toe moesten komen. Terwijl Paulus in Athene op hen wachtte, kwam zijn geest in hem in verzet toen hij zag dat de stad vol godenbeelden was. Daarom ging hij het debat aan, in de synagoge met de Judeeërs en de godvrezenden en dagelijks op de Markt met wie hij daar aantrof. Ook enkele epicureïsche en stoïsche wijsgeren traden met hem in debat

en sommigen zeiden:

Wat wil die blaaskaak toch zeggen?

Maar anderen:

Hij schijnt een boodschapper van vreemde goden te zijn - omdat hij het goede nieuws bracht over Jezus en Anastasis. Zij namen hem mee naar de Areopagus-Aresheuvel en zeiden:

Mogen wij weten

wat dit voor nieuwe leer is die door jou wordt gesproken?

Want het zijn dingen die ons vreemd in de oren klinken.

We willen daarom weten waarover het gaat.

- Alle Atheners en daar verblijvende vreemdelingen hebben nooit ergens anders tijd voor dan om iets nieuws te zeggen of te horen. -

En Paulus, staande midden op de Aresheuvel, zei:

Mannen, Atheners,

ik heb gezien hoe buitengewoon religieus jullie in elk opzicht zijn.

Want toen ik hier rondliep en jullie gewijde plaatsen zag,

vond ik ook een offeraltaar met daarin gegrift:

'Voor een onbekende god'.

Wat jullie vereren zonder het te kennen, dat verkondig ik jullie.

De god die de wereld maakte en alles wat daarin is, die heer is van bemel en aarde,

hij woont niet in door handen gemaakte tempels,

hij laat zich ook niet dienen door mensenhanden

alsof hij iets nodig heeft -

hij die geeft aan allen leven en adem en alles.

Hij maakte uit één enkeling heel het mensenvolk

om te wonen op heel het aangezicht van de aarde.

Hij bepaalde de tijden hen toegemeten en de grenzen van hun woongebied

opdat zij God zouden zoeken

en misschien al tastend hem zouden vinden,

aangezien hij niet ver is van eenieder van ons.

Want in hem leven wij en bewegen wij en zijn wij.

Zoals ook enkele van jullie dichters hebben gezegd:

Want wij zijn ook afkomstig van hem.

Juist omdat wij van God afkomstig zijn,

moeten wij niet denken dat God gelijk is aan goud of zilver of steen,

door een mens kunstig bewerkt of bedacht.

Met voorbijzien aan de tijden der omvetendheid

roept God nu de mensen op dat zij zich moeten omkeren,

allemaal en overal,

want hij heeft een dag vastgesteld

waarop hij de bewoonde wereld zal oordelen in gerechtigheid

door een man die hij heeft aangewezen -

daarvan heeft hij voor allen het bewijs geleverd

door hem te doen opstaan uit de doden.

Toen zij hoorden over 'opstanding van doden',

dreven sommigen daar de spot mee, maar anderen zeiden:

Daarover willen we jou een andere keer nog eens horen.

Zo vertrok Paulus uit hun midden.

Maar sommige mannen sloten zich bij hem aan,

zij kwamen tot vertrouwen,

onder wie ook Dionysius van den Aresheuvel

en een vrouw genaamd Damaris

en anderen met hen.

(vervolg blz. 1)

goddelijke voorzienigheid; er zit een harmonieuze logica in de kosmos en daar hebben we allen deel aan. Waarom zouden we ons over dingen opwinden? We kunnen de werkelijkheid zoals die zich aan ons voordoet, beter accepteren zoals die is. Paulus roept twee reacties op. Sommigen vinden hem een *spermo-logos*. Een kletskaus, iemand die als een zaadpikkend vogeltje gedachten van anderen oppikt en die rondkwekt zonder de essentie te begrijpen. Anderen zien in hem de verkondiger van een nieuwe godheid. En welke Athener herinnert zich niet de beschuldiging aan het adres van de grote Socrates? Tot de gifbeker veroordeeld wegens het loslaten van de vertrouwde goden die we kennen.

Ze slepen Paulus mee naar de Areopagus. Vroeger zetelde daar de juridische raad. Nu wordt de soep niet meer zo heet opgediend als in de dagen van Socrates! De Areopagus is meer een soort speakerscorner geworden. Je mag je zegje doen, maar je wordt wel intellectueel aan de tand gevoeld! De Atheners, vertelt onze tekst, hebben voor niks anders tijd dan voor nieuwe dingen. Dat klinkt ons fris in de oren, maar bij kritische beschouwing zijn mensen niet op zoek naar heil en gerechtigheid, naar echte toegepaste filosofie, men zoekt naar nieuwe *idols*, naar trends die sappig zijn.

Maar ook voor dit debatingclubje kan Paulus het niet laten om te verkondigen. Je bent er immers niet mee klaar om de trends van je eigen tijd en cultuur te ontmaskeren als snobisme of als een hype die overdrijft. Betrokken zijn bij het geloof in Jezus Messias betekent solidair zijn met de mensen van je tijd en cultuur, met hun vragen en zorgen, zonder je meteen te conformeren aan hun ideologie. Soms hoor je in kerkelijke kringen mensen afgeven op New Age. Maar solidariseren wij ons wel met de zoektocht van velen die de band met de traditionele kerk of religiebeleving zijn kwijtgeraakt? In Athene staat uit ontzag voor goden en spirituele machten een altaar voor de onbekende god. Je kunt altijd maar beter het zekere voor het onzekere nemen! Paulus verbindt het thema van de mogelijkheid dat er een tot nog toe onbekende god actief is met zijn liefde voor de Eeuwige. 'De kosmos van deze god' (Paulus gebruikt hier expres een term uit de griekse filosofie) is geen harmonieus sluitend geheel. Het decor in de bijbelse verhalen bestaat altijd uit hemel en aarde en het spanningsveld tussen die twee. De aarde is de plaats waar de mensen wonen en de hemel is de verborgenheid vanwaar uit God zijn betrokkenheid toont. Zo bidden we dat op aarde gebeurt wat in de hemel al geschiedt. Daar is al bevrijd gebied, nu aan onze kant van de rivieren. Werkelijkheid en droom die elkaar raken voor een ogenblik. Maar geen levensvreugde hier zonder licht van daar, geen berusting met de toestand hier, maar een drive tot verandering van daar. Een god vanuit een hemel zonder grenzen, niet met mensenhanden gemaakt. Zo'n god is niet afhankelijk van menselijke verering, daarin zoekt Paulus

aansluiting bij de epicuristen. En hij sluit aan bij de stoïcijnen: deze god is geveer van leven en adem en alles aan allen, dat klopt. Maar niet binnen het raamwerk van een harmonieus geheel. God is adem vanuit bevrjgd gebied voor mensen die zuchten en lijden onder de terreur op aarde.

Wie deze onbekende god ontmoet wordt een godzoeker. Je ervaart een uitnodiging, je voelt dat er iets mogelijk is. Een onbekende god, omdat geen theologie of instituut deze levenskracht weet te temmen en weet te dressereren tot een kant en klare filosofie. Ook in onze tijd en cultuur ervaring van adem en licht. Vindbaar in ons diepste wezen, zoals we zijn gemaakt en bedoeld.

Wat moeten we daarmee, die spanning tussen hemel en aarde? We zien elke dag de onvolkomenheden die er zijn. Een dictator die zelfs bij zijn eigen volk chemische wapens niet schuwt. Grote mogendheden die met wapens kletteren in naam van waarden als vrede en democratie, terwijl een verdachte geur van ordinair eigenbelang opstijgt. Jongeren die zich in machteloosheid opblazen en onschuldigen meeslepen voor een doel dat steeds verder weg lijkt. Politieke winst voor hen die bezweren dat je geweld met nog meer geweld de kop in kunt drukken. We staan ook op en gaan naar bed met onze eigen onvolkomenheden in de relaties met onze dierbaren. We zien het en moeten er eerlijk over zijn. Maar de adem van de onbekende god bezielt ons: dit is niet het einde! Er is meer mogelijk! Ik beloof het je. Houd vol en ik zal bij je zijn. Een makker naast je waardoor je niet capituleert voor de machteloosheid en de sceptis. God geeft aan allen leven en adem en alles. In God leven wij en bewegen wij en zijn wij.

Etty Hillesum schrijft: 'En toch in een onbewaakt en aan mijzelf overgelaten moment lig ik opeens tegen de naakte borst van het leven en haar armen zijn zo zacht en beschuttend om mij heen en hoe de klop van haar hart was, kan ik nog niet eens beschrijven: zo langzaam en zo regelmatig en zo zacht, bijna gedempt, maar zo trouw, als nooit meer zullend ophouden en ook zo goed en barmhartig. Dit is nu eenmaal mijn levensgevoel en ik geloof dat geen oorlog en welke zinloze wreedheid ook daar verandering in kunnen brengen' (*Het verstoorde leven*, blz. 91).

Had Paulus spirituele prediking in Athene resultaat? Nee dus. Ook de grote Paulus krijgt maar weinig ingang. Zijn kwetsbare prediking van de Opgestane ondervond vooral spot. En hij vertrekt. Had dit bezoek dan helemaal geen resultaat? Er staat: 'Sommige mannen sloten zich bij hem aan, onder wie ook Dionysius de Areopagiet en een vrouw genaamd Damaris.' Die kwamen tot geloof, tot vertrouwen. Wonderen gebeuren kennelijk - als druppels in een glas - op heel kleine schaal. En daar waar ze gebeuren, krijgen mensen ineens een naam. Met Paulus zijn we ontroerd en verheugd over elk positief resultaat dat binnendruppelt! Er is telkens ergens een man, en telkens wel een vrouw die God zoekt en vindt. En dan volgt er weer een en nog een...

De kracht van dit nooit uit te blussen verhaal: het eindigt altijd met 'wordt vervolgd'.

Amsterdamse Studentenekkelesia, 9 februari 2003

Voetnoot bij Handelingen 17, vers 34

VAN BACCHUS NAAR HEILIGER GEEST

Kees Kok

Namen zijn bij Lukas bijna altijd symbolisch: zij staan voor meer dan er staat. Dionysius de Areopagiet ('van den Aresheuvel'), iemand die helemaal thuis is op de Aresheuvel, thuis bij de oorlogsgod en al zijn collega's. Met name bij Dionysos, naar wie hij genoemd is: de god van de ongebreidelde groeikracht, van de wijn en de wilde inspiratie, beter bekend als Bacchus. De tweede is een vrouw en heet Damaris. Dat betekent zoiets als 'vrouw voor het volk', volgens veel uitleggers: publieke vrouw. Het lijkt erop dat Lukas wil zeggen dat hier een begin is gemaakt van de bekering van de ongebreidelde levensgenieters. Dat zou betekenen dat zijn boodschap dichter bij de epicuristen lag dan bij de stoïcijnen, dichter bij de levensgenieters, dan bij de onverstoorbaren, de onverschilligen. Aan genieten mankeert immers niets zolang het niet gaat ten koste van anderen, van de armen met name. De stap, de bekering van Bacchus naar de heilige geest als inspirator en bron van levensvreugde ziet Paulus wel voor zich.

Handelingen XII

PAULUS IN KORINTE

Alex van Heusden

Handelingen 18 vers 1-18.24-28:

Paulus verliet Athene en kwam in Korinte.

En hij vond een zekere Judeër, genaamd Aquila, uit Pontus afkomstig, die onlangs uit Italia was gekomen met Priscilla, zijn vrouw, omdat Claudius het bevel had uitgevaardigd dat alle Judeërs Rome moesten verlaten.

Hij kwam bij hen.

En omdat hij hetzelfde beroep had, bleef hij bij hen om te werken want zij waren tentenmakers van beroep.

En hij debatteerde elke sabbat in de synagoge en probeerde Judeërs en Grieken te overtuigen.

En toen Silas en Timoteüs uit Macedonië gekomen waren, wjdde Paulus zich uitsluitend nog aan het woord, de Judeërs betuigend dat Jezus de messias is.

Maar toen zij in verzet kwamen en lasterlijke woorden spraken, schudde hij zijn kleren en sprak tot hen:

Jullie bloed op jullie hoofd!

Ik ben daar rein van,

nu zal ik gaan naar de volkeren.

Hij ging weg van daar

en kwam in het huis van iemand, genaamd Titius Justus, een godvrezende niens huis pal naast de synagoge was.

En Crispus, de overste van de synagoge, vertrouwde zich toe aan de heer met heel zijn huis

en velen van de Korintiërs die hoorden,

kwamen tot vertrouwen en lieten zich dopen.

En JHWH sprak in de nacht door een visioen tot Paulus:

Wees niet bevreesd, maar spreek en zwijg niet

want ik zal er zijn, met jou

en niemand zal zijn handen op jou leggen om jou kwaad te doen

want er is veel volk van mij in deze stad.

En hij zat daar een jaar en zes maanden

en onderrichtte bij hen het woord van God.

Maar toen Gallio proconsul van Achaia werd,

keerden de Judeeërs zich als één man tegen Paulus,
zij voerden hem voor de rechterstoel en zeiden:

*Deze mens hier overreedt de mensen om God te dienen tegen de
ondervijzing in.*

En toen Paulus juist zijn mond opendeed,
sprak Gallio tot de Judeeërs:

*Als het zou gaan om een of ander geweldsmisdrijf of een ernstig geval van
fraude,*

o Judeeërs,

dan zou ik uw zaak vanzelfsprekend ontvankelijk verklaren.

*Maar nu het geschillen betreft over een leer en namen en een ondervijzing
zoals die geldt bij u,
zoekt u het zelf maar uit.*

Ik wil hierover geen rechter zijn.

En hij joeg ze weg van de rechterstoel.

En allen grepen Sostenes, de overste van de synagoge,
en sloegen hem tot voor de rechterstoel,
maar ook hier trok Gallio zich niets van aan.

Paulus bleef daar nog vele dagen,

toen nam hij afscheid van de broeders

en zeilde af naar Syrië,

Priscilla en Aquila met hem,

nadat hij in Kenchrea zijn hoofd had laten scheren

want hij had een gelofte gedaan.

Een zekere Judeeër, Apollos genaamd, uit Alexandrië afkomstig,
een welsprekend man, kwam per boot in Efeze aan,
onderlegd als hij was in de Schriften.

Deze was op de hoogte van de weg van JHWH
en vurig van geest sprak bij het woord

en leerde nauwkeurig wat er was over Jezus,
hoewel hij alleen de doop van Johannes kende.

Deze begon vrijuit te spreken in de synagoge.

En toen Priscilla en Aquila hem hoorden,
namen zij hem onder hun boede

en zij legden hem de weg van God nauwkeuriger uit.

En toen hij wilde oversteken naar Achaïa,

moedigden de broeders hem aan dat te doen,

zij schreven de leerlingen hem te ontvangen.

Eenmaal daar aangekomen,

was hij een grote aanwinst voor hen

die tot vertrouwen waren gekomen door de genade.

Want onvermoeibaar weerlegde hij in het openbaar de Judeeërs
door uit de Schriften te bewijzen dat Jezus de messias is.

*

Korinte is de naam van de stad waarvan in onze taal, via het Franse *raisin de Corinthe*, 'druif van Korinte', het woord 'krenten' is afgeleid: gedroogde bessen van de wijnstok die vooral in Griekenland groeien. Als Paulus aankomt in Korinte, moet hem onmiddellijk het verschil met Athene zijn opgevallen. Athene kan weliswaar bogen op een roemrijk verleden, maar de stad bruist allang niet meer en heeft nog slechts de glans van een fraai openluchtmuseum. Maar Korinte heeft het. Het bestuurlijk centrum van de Romeinse provincie Achaïa, is een grote en bedrijvige stad, een ware metropool, gelegen op een kruispunt van verschillende handelsroutes. De stad beschikte over twee havens en met het drukke handelsverkeer, schepen die af- en aanvoeren, was zij een smeltkroes van culturen, ideeën en religies. Enkele prachtige tempels waren gewijd aan de Griekse godin Afrodite. Maar zij ondervond concurrentie van Isis, een godin uit Egypte geïmporteerd, misschien wel omdat van haar gezegd werd dat 'zij aan vrouwen dezelfde macht gaf als aan mannen'. Daar kwamen de vrouwen van Korinte in groten getale op af, tot verdriet van hun mannen. In de stad wemelde

het ook van de wijsgerige scholen en religieuze genootschappen. Nee, de Korintiërs waren er de mensen niet naar om op hun krent te zitten. Overdag was het geld verdienen geblazen, 's avonds werd er gedebatteerd of deed men zich te goed aan allerlei gerechten, met een stevige religieuze saus overgoten.

Paulus moet het in Korinte naar zijn zin hebben gehad, ondanks de tegenwerking van de zijde der Judeeërs, zijn volksgenoten. Het is de enige stad waarvan in Handelingen wordt gezegd dat hij daar 'zat', zich daar vestigde, voor één jaar en zes maanden. Hij treft er Aquila en Priscilla, een Judees echtpaar van dezelfde beroepsgroep, volgelingen van Jezus Messias bovendien, die gedwongen waren Rome te verlaten op bevel van keizer Claudius (41-54). Over deze maatregel schreef de Romeinse geschiedschrijver Suetonius (75-150): 'Hij verjoeg de Judeeërs uit Rome, omdat ze op aandrang van Chrestus voortdurend onrust veroorzaakten' (*Iudaeos impulsore Chresto assidue tumultuantis Roma expulsi*). Met Chrestus wordt Christus bedoeld, zo wordt vrij algemeen aangenomen. Het scheelt maar één letter en een schrijffout is snel gemaakt, zeker als je niet weet over wie het gaat. Het zullen wel conflicten tussen joden onderling over Jezus Messias zijn geweest die voor het nodige tumult in Rome hebben gezorgd.

Het besluit van Claudius werd naar alle waarschijnlijkheid uitgevaardigd in het jaar 49. Aquila en Priscilla vertrekken uit Rome en vestigen zich met hun nering in Korinte. Niet lang daarna, laten we zeggen begin 50, trekt Paulus bij hen in. We kunnen hier met betrekkelijke zekerheid iets over zeggen, omdat we weten uit een inscriptie gevonden in Delft - de stad van het beroemde orakel -, dat Junius Annaeus Gallio van mei 51 tot mei 52 proconsul in Korinte was. Volgens de gelezen tekst uit Handelingen 'keerden de Judeeërs zich als één man tegen Paulus', toen Gallio naar Korinte kwam, omstreeks mei 51. Ergens in de zomer van datzelfde jaar verlaat Paulus dan Korinte, na een verblijf van anderhalf jaar.

Jaartallen, geschiedenis, hoezeer ook bij benadering? Maar we lezen, let wel, een verhaal, geen exact historisch bericht.

Drie keer hebben we de namen Aquila en Priscilla horen voorlezen. Eén keer in een volgorde die je in zo'n oude tekst uit een mannenwereld kunt verwachten: eerst de man, dan zijn vrouw. Maar de twee andere keren is de volgorde omgekeerd: eerst Priscilla, dan Aquila. Ik ben geneigd dit te lezen als een signaal dat Priscilla hoog aanzien genoot in de gemeente, mogelijk zelfs omdat zij daar het evangelie - het goede nieuws - over Jezus Messias verkondigde - een lerares in de gemeente. Wat doet zij anders als zij, samen met haar man, de begaafde Apollos onder haar hoede neemt om hem 'de weg van God' uit te leggen?

Priscilla en Aquila, in deze volgorde, komen ook voor in de brief die Paulus schreef aan de Romeinen. Die moet hij ergens na het jaar 54 hebben verstuurd, als keizer Claudius gestorven is, en de Judeeërs zich weer in Rome mogen vestigen. Eenmaal teruggekeerd, beginnen Priscilla en Aquila een huisgemeente in de eeuwige stad (Rom 16:5), ergens in het huidige Trastevere waar toen veel joden woonden en ook een synagoge was. Aan het slot van de Romeinenbrief doet Paulus een hele reeks mensen van de gemeente aldaar de groeten. Maar eerst noemt en roemt hij de vrouw die zijn brief aan de broeders en zusters in Rome heeft bezorgd: Phoibè. Haar functie? Zij is 'diaken van de gemeente in Kenchrea', de oostelijke haven van Korinte. Een vrouw als diaken, maar geen diacones in de moderne zin van het woord, iemand aan je ziekbed. Ook diakens waren belast met de dienst van het woord. Als dat gold voor Stefanos in Jeruzalem - lees Handelingen 7 -, waarom dan niet voor Phoibè in Kenchrea?

Vervolgens groet Paulus als eersten van de ekklesia in Rome Prisca en Aquila (Rom 16:3-5). Niet Priscilla, maar Prisca. Dat moet wel een koosnaampje zijn. Dan is Paulus vast erg dol op haar geweest. Volgens mij moeten we heel snel af van het overbekende cliché volgens hetwelk Paulus een verachter van vrouwen was. Hij noemt Prisca en Aquila 'mijn medewerkers in Messias Jezus'. Waarom? Omdat ze voor hem kookten, toen hij bij hen woonde in Korinte? Waarom niet omdat ze samen met hem, de man én de vrouw, het goede nieuws verkondigden, de 'weg van God' uitlegden?

Wie ook de groeten krijgen, in de brief aan de Romeinen, zijn Andronikos en Junias (Rom 16:7). Met die eerste naam is niets mis, maar die tweede, Junias? In de oudste versie van de Romeinenbrief ooit gevonden, een papyrus van omstreeks het jaar 200 - Papyrus 46 -, staat er in plaats van Junias, een mannennaam dus, Julia, onmiskenbaar een vrouwen naam. Dan luidt de tekst zo: 'Groet Andronikos en Julia, mijn volksgenoten en mijn medegevangenen, die aanzien genieten onder de gezondenen, die al vóór mij in de messias waren.' Julia die aanzien geniet onder de *apostoloi*, de gezondenen? Was zij zelf een gezondene? Waren dan niet alleen mannen gezondenen, maar ook vrouwen? Het heeft er de nodige schijn van, al zal Rome er niet aan willen.

In de laatste tientallen jaren van de vorige eeuw hebben vooral vrouwelijke bijbelonderzoekers van feministische strekking afgerekend met traditionele mannelijke interpretaties, als zou Phoibès diakenschap zich hebben beperkt tot het serveren van thee als de mannenbroeders in vergadering bijeen waren, en andere huiselijke taken. Zij hebben aanwijzingen bij elkaar gezocht en aan de hand daarvan een ander beeld geconstrueerd van de rol en de positie van vrouwen in de gemeente dan het eeuwenlang gangbare. En zij hebben voorzichtig geconcludeerd dat veel informatie over de rol en positie van vrouwen, onder invloed van latere ontwikkelingen, uit de bronnen zijn weggeschreven, uit tekstbestanden 'gedeleet'. Zo veranderde Julia in Junias. Maar één kostbaar element is wel bewaard gebleven: in alle vier canonieke evangeliën zijn vrouwen de eerste getuigen van de opstanding van Jezus en zo ook de eerste verkondigers daarvan.

Priscilla en Aquila vergezellen Paulus als hij, na anderhalf jaar, vertrekt uit Korinte en een bloeiende gemeente achterlaat. Maar voor afvaart laat hij in Kenchrea, de oostelijke haven van Korinte, zijn hoofd scheren, 'want hij had een gelofte gedaan'. De gelofte is die van de *nazier*, de nazireeër, de toegewijde. In het vierde boek van de thora, Numeri, staat wat je moet doen om een *nazier* te worden. Zij of hij die dat wil, altijd voor een beperkte periode, niet overdrijven, 'die zal zich onthouden van wijn en bedwelmende drank, (...) die zal geen enkel sap van druiven drinken, die zal geen druiven eten, verse nog gedroogde' (Num 6:3). Dus ook geen krenten. Bovendien zal 'alle dagen van zijn gelofte van toewijding geen mes over zijn hoofd gaan' (Num 6:5). Zo is een *nazier* iemand die een tijdlang iets extra's doet, naast de gewone opdrachten en leefregels van de thora, de onderwijzing. Overigens, veel oude rabbijnen hadden weinig op met het nazireeërschap; ze vonden het uitsloverij.

Paulus laat zijn hoofd scheren en hieruit volgt: de dagen van zijn nazireeërschap zijn voorbij. Maar waarom wordt dit precies hier verteld in het verhaal van Handelingen? In Korinte werd Paulus er door andere joden van beschuldigd dat hij de mensen overreedde om God te dienen tegen de onderwijzing, tegen de thora in. De schrijver van Handelingen - wij noemen hem Lukas - wil er geen misverstand over laten bestaan dat deze beschuldiging volstrekt onterecht is. Paulus is volkomen toegewijd aan de thora, hij doet zelfs meer dan strikt genomen nodig is door een gelofte van toewijding te doen.

Priscilla en Aquila vergezellen Paulus naar Efeze, een metropool aan de westkust van Klein-Azië. Na verloop van tijd laat Paulus hen daar achter om elders 'de broeders te sterken' (Hnd 18:23). Dan treedt Apollos het verhaal binnen, met schip en al, gekomen uit Alexandrië, ook al zo'n metropool. Het wordt niet zonder humor verteld, hoe 'hij leerde nauwkeurig wat er was over Jezus, hoewel hij alleen de doop van Johannes kende'. Nauwkeurig over de doop van Johannes praten is mooi meegenomen, maar schiet niet op, want het is maar het begin van wat er is over Jezus. Dus schieten Priscilla en Aquila de schriftgeleerde Apollos te hulp. In Korinte namen zij Paulus op in hun huis, in Efeze nemen zij Apollos onder hun hoede. Heeft hij eenmaal alles wat er is over Jezus onder de knie, dan steekt hij over naar Achaia, lees: Korinte. De cirkel van het verhaal is rond. De grote aanwinst voor de jonge gemeente gaat uit de Schriften bewijzen dat Jezus de messias is. Hoe hij dat doet, staat er niet bij. Maar als hij te werk gaat zoals Paulus in zijn brieven, dan knoopt hij aan bij grote bijbels-prophetische teksten over een nieuwe wereld in vrede en gerechtigheid waar de oorlog niet meer wordt geleerd. En uit die teksten leidt hij af, wil die nieuwe wereld komen, dat mensen van onderscheiden herkomst, cultuur, godsdienst en levensovertuiging moeten worden samengebracht in een bondgenootschap van onderlinge solidariteit, ook liefde geheten, tegen de machten en wetten van de heersende wereldorde, toen *Pax Romana* geheten, vandaag *Pax Americana*.

In de eerste brief van Paulus aan de ekklesia van Korinte komt veertien keer het Griekse woord *agapè* voor, gewoonlijk vertaald met 'liefde'. Veertien is twee keer zeven, een bijbels symbolisch getal. Negen van die veertien keer staat dat woord in het zogeheten 'hooglied van de liefde' (1 Kor 13): 'Al spreek ik met tongen van engelen en mensen, maar liefde heb ik niet...' Liefde moet hier worden opgevat als onderlinge solidariteit tussen mensen en daarvan was gisteren wereldwijd een glimp te zien. Liefde betekent in deze context: de dialoog niet verzaken, bergen verzetten om een mogelijke oorlog te voorkomen. Daarop zeg ik hartgrondig 'amen'.

Amsterdamse Studentenekklesia, 16 februari 2003

Handelingen XIII

PAULUS IN EFESE

Kees Kok

Handelingen 19 vers 21-40:

In Efeze nam Paulus voor zichzelf het besluit om via Macedonië en Achaïa naar Jeruzalem te reizen, hij sprak:

Als ik daar geweest ben, móet ik ook Rome zien.

Hij zond twee van zijn helpers, Timoteüs en Erastus, naar Macedonië, zelf bleef hij nog enige tijd in Asia.

En het geschiedde in die spannende tijden:

een niet gering oproer over 'de weg'.

Want een zeker iemand, Demetrius genaamd, een zilversmid die zilveren Artemistempeltjes maakte, verschaften zijn ontwerpers niet geringe opdrachten.

Hij riep hen bijeen en ook de vaklieden, hij sprak:

Mannen, jullie weten dat onze welvaart van deze stiel afhangt

en jullie zien en horen dat deze Paulus

niet alleen in Efeze maar in bijna heel Asia

talloos velen heeft overtuigd en in verwarring gebracht

door te zeggen dat goden die door handen worden gemaakt, geen goden zijn.

En niet alleen lopen wij gevaar dat dit ambacht in diskrediet raakt,

maar ook dat het heiligdom van de grote godin Artemis als waardeloos gezien wordt

en dat zij ook van haar majesteit wordt beroofd -

zij die in heel Asia en in heel de bewoonde wereld wordt vereerd.

Toen zij dit hoorden, raakten zij hevige verontrusting en schreeuwden:

Groot is de Artemis van de Efeziërs!

En de stad kwam in rep en roer,

zij stormden met zijn allen naar het theater

en sleepten Gaius en Aristarchus, Macedoniërs, reisgenoten van Paulus, met zich mee.

En toen Paulus naar de volksvergadering wilde gaan, lieten de leerlingen dat niet toe.

Zelfs enkele oversten van Asia die met hen bevriend waren,

stuurden hen de oproep zich niet in het theater te begeven.

Sommigen schreeuwden dit, anderen weer dat

want de vergadering was in verwarring,

de meesten wisten niet eens waarom zij bijeen gekomen waren.

In de menigte waren er die Alexander op de hoogte brachten van de situatie - de Judeërs hadden hem afgevaardigd.

Alexander maande met zijn hand tot stilte

en wilde een verdedigingsrede houden voor de volksvergadering.

Maar toen zij doorkregen dat hij een Judeër was,

geschiedde één stem uit allen,

zij schreeuwden twee uur lang:

Groot is de Artemis van de Efeziërs!

De gemeentesecretaris bracht de de menigte tot bedaren, hij zei:

Mannen, Efeziërs,

wie is er onder de mensen die niet weet

dat de stad van de Efeziërs de tempel bewaakt van de grote Artemis die uit de hemel is komen vallen?

Omdat hier geen twijfel over bestaan kan,

moeten jullie kalm blijven en niet iets zinloos doen.

Want jullie hebben deze mannen hier gebracht

hoewel zij geen tempelrovers zijn

en ook geen lastertaal spreken tegen onze god.

Als nu Demetrius en zijn medeontwerpers een zaak tegen iemand hebben, welnu, er worden rechtszittingen gehouden en er zijn proconsuls - laten zij elkaar vervolgen.

En als jullie nog meer verlangen,

zal hierover in de wettige vergadering worden beslist.

Want wij lopen gevaar van opstand te worden beschuldigd wegens vandaag omdat er geen enkele kwestie is

waarover wij redelijk verantwoording kunnen afleggen

wat betreft deze samenshooling.

En toen hij dit gezegd had,

ontbond hij de vergadering.

*

Paulus is niet te stuiten. Na Athene en Korinte is hij nu in Efeze aangekomen en hij neemt zich al voor om via Macedonië en Achaïa (zeg maar Griekenland) naar Jeruzalem terug te keren. En, zegt hij, als ik daar geweest ben, móet ik ook Rome zien. Paulus reist telkens vanuit Jeruzalem in steeds grotere concentrische cirkels rond, met Rome als einddoel. Dat is het program van de Handelingen der Apostelen, de weg die het woord moet gaan. Zelf had Paulus ook nog naar Spanje gewild, maar dat heeft hij nooit gehaald.

Het zijn spannende tijden voor die excentrische Jezus-beweging die Paulus in gang heeft gezet en die in de Handelingen 'de weg' wordt genoemd. Overal waar die weg door bewoond gebied loopt, ontstaat verwarring; heel de *law and order* komt op losse schroeven te staan. Paulus en zijn metgezellen worden dan ook regelmatig bespot, bekogeld of in de gevangenis geworpen met behulp van de plaatselijke autoriteiten. Als die tenminste willen meewerken, wat niet altijd het geval is - zoals in Efeze.

In Efeze ontstaat 'een niet gering oproer' over 'de weg'. Die weg is natuurlijk geen andere dan die waarvan de thora de richtingwijzer is: geen andere god dan hij, geen gesneden beelden, niet stelen, niet moorden, liegen, bedriegen - en dat allemaal terwille van een menswaardiger samenleving. Het is een smalle weg, maar wel een 'die niet verwaait', niet kan worden uitgewist.

Daarover nu ontstaat, of in bijbelse taal : geschiedt een oproer. Demetrius is zilversmid en hij heeft een groot en achtenswaardig bedrijf voor religieuze souvenirs. Schatrijk is hij geworden met de productie van zilveren Artemistempeltjes die in Efeze en wijde omgeving op elke schoorsteenmantel prijken en, zo stel ik me voor, behoorden tot de populairste items voor een huwelijksuitzet. Demetrius deed het grove werk niet zelf; hij had ontwerpers in dienst en vaklui. Ik zie hem de tempeltjes een voor een keuren en de mislukte exemplaren terugsturen. Demetrius heeft bij geruchte vernomen dat ene Paulus in Efeze en in bijna heel Asia mensen in de war heeft gebracht door te zeggen dat goden die door mensenhanden gemaakt zijn, geen goden zijn. En dat betekent een regelrechte bedreiging voor zijn handel. 'Onze welvaart hangt ervan af,' zegt hij eerst heel eerlijk, maar later maakt hij het wat mooier, esthetischer: het gevaar is dat dit edele ambacht in diskrediet raakt; en tenslotte het religieuze argument: de Artemistempel zou wel eens in onbruik kunnen raken, en Artemis van haar majesteit beroofd worden.

Nu was de toen al eeuwenoude Artemistempel dé religieuze trekpleister van heel het toenmalige (Klein)-Azië; een enorm complex van honderdtien bij vijftig meter, zoals we uit opgravingen weten. En Artemis was een zeer belangrijke godin, dochter van Zeus himself en tweelingzus van Apollo. Van haar wordt verteld dat zij zelf ontoegankelijk was voor de liefde, maagd bleef en een schutse der kuisheid was; maar ook was zij een vruchtbaarheidsgodin die werd gediend met min of meer pornografische rituelen; er bestaat een beeld van haar, overdekt met talloze borsten als teken van haar creatieve macht. Zij was ook de godin van de jacht en van de nacht - maangodin -; wreedheid en mensenoffers behoorden tot haar standaardrepertoire. Zij wordt in heel Asia en heel de bewoonde wereld vereerd, roept Demetrius, die zelf trouwens vernoemd is naar Demeter, een andere bekende vruchtbaarheidsgodin en aardmoeder.

Artemis staat in dit verhaal voor alle vormen van 'natuurlijke religie', dat wil zeggen: religie die als functie heeft om de houding van de mens tegenover de natuur buiten hem en in hem te reguleren; om de ambivalente krachten, de lusten en driften te temmen en maatschappelijk hanteerbaar te maken.

Daartoe dienen de mythen, tempels, rituelen, de magie en de orakels. Religie geeft structuur aan de chaos en de wanorde door uitlaatkleppen te bieden. Een belangrijk en vaak effectief fenomeen.

Maar religie maakt zelf ook deel uit van de natuur en is even ambivalent - met haar kun je altijd twee kanten op: de goede en de verkeerde. Omdat zij sterk plaatsgebonden is, aan bloed en bodem, gaat zij vaak gepaard met allerlei vormen van nationalisme en racisme - eigen volk eerst. Religie is *volks* religie. Heilige plaatsten als oeroude bomen, rotsen en meteorieten dienen om deze plaatsgebondenheid te bevestigen. Daar worden de tempels gebouwd, zoals die van Artemis, wier beeld, zoals we hoorden, 'uit de hemel is komen vallen' - waarschijnlijk gebouwd rond een meteoriet dus, zoals trouwens ook de Kaaba, het islamitische heiligdom lang vóór Mohammed is opgetrokken, rond zo'n hemelsteen.

Alle religies, grote en kleine, zijn ooit begonnen en hebben carrière gemaakt als 'huisreligie', van een stam, een volk, een land en zelfs van hele werelddelen. Zo is het christendom nog altijd de huisreligie van Amerika. Heel lang is het dat ook van Europa geweest, maar daar is inmiddels flink de klad in gekomen. En de islam is de volksreligie van een enorme strook wereld van Tanger tot Jakarta.

In feite heeft het christendom, net als de islam, geleidelijk allerlei religieus erfgoed van de plaatselijke religieuze culturen in zich opgenomen. Veel eigenschappen van Artemis, bijvoorbeeld, zijn op Maria overgegaan: zij werd de moedermaagd die zowel de kuisheid beschermde als de vruchtbaarheid bevorderde. Tijdens het concilie van Efeze (!) in 431 kreeg zij de titel *theotokos*, de godbarende, waarmee haar overwinning op Artemis plechtig werd bezegeld.

Maar in de tijd dat Paulus rondreisde, had hij gelukkig nog niet het flauwste vermoeden dat dat er allemaal van zou komen. Dat de weg die hij verkondigde, zou uitkomen op de brede religieuze avenue van het christendom, omzoomd met kerken, kapellen en kathedralen, kloosters en heiligenbeelden, inclusief die van Paulus zelf. En het was zeker niet zijn bedoeling om de hele heidense santekraam over te nemen en een nieuwe bestemming te geven. In de lijn van psalmen en profeten had hij een zeker *dédain* voor al die goden van zilver en goud, van brons en steen. Ik denk ook niet dat hij vreselijk tekeering tegen al die beelden, door ze om te hakken bijvoorbeeld. Misschien schudde hij zijn wijze hoofd erbij. Wel verzette hij zich tegen iets dat voor veel mensen vanzelfsprekend was, en vandaag nog is: dat de mens zich vergaapt aan beelden en zich vergooit aan maaksels van mensenhanden. Op de AutoRai, bijvoorbeeld, of thuis voor de buis. Al die nieuwe en vernieuwde, glimmende Artemistempeltjes die allemaal zo hun nut hebben (mobieltjes waarmee je kunt fotograferen, alleluja!), maar die slachtoffers maken als zij over de mens gaan heersen, en dat doen ze: ongebreidelde kooplust die vooral veel jongeren in de schulden stort, en ongeremde rijlust die nog altijd veel slachtoffers maakt. Mensenoffers die horen bij onze moderne godendienst.

Demetrius heeft het goed gezien: 'Onze welvaart hangt ervan af, onze zinloze economie die er niet op gericht is om alle mensen van deze wereld een menswaardig bestaan te geven, maar die in dienst staat van een ongelimiteerde groei, de godin van de vruchtbaarheid.

Lucebert heeft daar een ijzingwekkend prachtig lang gedicht over geschreven: 'En morgen de hele wereld'.

Een paar regels daaruit:

*besteden wij niet steeds vrijer onze toekomst
hangt ons haar niet als koren in onze vriendelijke*

*leegte
en knusse prullen vullen ons huis
(...)
verbeerlijk toch onze lieflijke
kijk onze voeten wassen wij in de overtollige melk
en het roomkleurige broodrooster verheugd
spunt uit over de zonovergoten toeristentafel
snee na snee het goudbruine brood
dank zij nieuwe automaten sfinksen
die ons de werkelijkheid aandragen
gepolitoeerd nu de toekomst gestroomlijnd de tijd
tussen mes en vork thans voorgoed
de volle veiligheid
en van onze bekakte baten willen wij ook nog wel
weven een noodverband om de wereld*

Efeze zag zijn knusse prullen en bekakte baten bedreigd en raakte in rep en roer. Het vuurtje werd opgestookt door de zilversmid en zijn personeel. Leuzen en vaandels worden meegevoerd: 'Groot is de Artemis van de Efeziërs'. Ze stormen met z'n allen naar het theater waar de volksvergaderingen werden gehouden en sleepten Gaius en Aristarchus, Macedonische reisgenoten van Paulus, met zich mee. Volgens mij kun je de hele Handelingen der Apostelen uitleggen aan de hand van de namen die Lukas gebruikt - net als in zijn evangelie trouwens. Heel veel namen gebruikt Lukas maar één keer en ze lijken altijd een dubbele bodem te hebben, als sleutels van een sleutelroman. Soms hoeft je ze niet eens te vertalen. *Gaius* staat voor het gajes, het gewone niet-joodse volk, de *gojiem*. En *Aristarchus* betekent zoiets als toparistocraat. Waarmee Lukas wil zeggen dat Paulus in zijn kielzog mensen meeneemt van hoog tot laag, rijk en arm, de arme Lazarus en de rijke vrek die zich heeft bekeerd van zijn geloof in de beurskoersen.

Als Paulus zelf naar de volksvergadering wil in het theater, wordt hem dat door zijn leerlingen verboden en afgeraden door bevriende politici. Hij zou gelyncht zijn. En als Alexander, die door de joden is afgevaardigd, wil opstaan om een verdedigingsrede te houden, wordt hem het spreken onmogelijk gemaakt. Hij wordt twee uur lang overschreeuwd met de inmiddels populair geworden leuze: 'Groot is de Artemis van de Efeziërs.' Twee uur, een voetbalwedstrijd lang! Gelukkig heeft Efeze een verstandige gemeentesecretaris. Hij brengt de gemoederen tot bedaren door het belang van Efeze als tempelbewaarder van de grote Artemis 'die uit de hemel is komen vallen' boven elke twijfel te verheffen. Het is toch ondenkbaar, te gek voor woorden, dat die grootse religie zou kunnen worden bedreigd door de praatjes van die predikant. Bovendien: Paulus noch Gaius noch Aristarchus hebben het heiligdom geschonden of de godin beledigd. Als Demetrius en collega's iets tegen iemand hebben, moeten ze zich maar wenden tot het wettige gezag: de Romeinse proconsul, de zetbaas van Rome. Zo overwint ook hier de lange arm van de *Pax Romana*.

In Efeze blijkt dat Paulus' prediking niet alleen een bedreiging vormt voor de Judeërs en hun positie binnen het Romeinse rijk, maar ook voor de oeroude plaatselijke religies. Hij predikt immers opstanding - *anastasis* - en in dat Griekse woord klinkt opstand door. 'Wij lopen gevaar wegens opstand te worden aangeklaagd,' zegt de secretaris dan ook. Paulus' prediking richt naar revolutie. En daar moeten de procunsuls van de Romeinse rechtsstaat maar aan te pas komen. Paulus stelt met zijn prediking fundamentele vragen bij alle zekerheden: grote, goddelijke namen, gebaande wegen en veilige paden, bloed en bodem, gulden regels en ronde getallen. Hij predikt een kleine dwaze mensengod van liefde en ontferming

die het opneemt tegen alle dames en heren die de dienst uitmaken, de economie beheersen, de humaniteit overschreeuwen met reclameleuzen; de diep religieuze politici die ontheemden uitwijzen en tijdens een volksvergadering stemmen tegen een maatregel van mededogen jegens jarenlang in het land verblijvende vreemdelingen.

Daarover gaat Paulus' prediking vandaag. Dat vraagt om beaming. En daar moet lang en breed over gezongen worden.

(Gezongen: 'Jij die voor alle namen wijkt', *Gezongen liedboek*, blz. 290, Liturgische Gezangen nr 155)

Amsterdamse Studentekerklesia, 23 februari 2003

Handelingen XIV

PAULUS IN TROAS

Huub Oosterhuis

Handelingen 20 vers 6-12:

Wij vertrokken uit Filippi over zee na de dagen der ongezuurde broden

en kwamen binnen vijf dagen bij hen in Troas

waar wij zeven dagen verbleven.

En op de eerste dag na de sabbat

kwamen wij bijeen om brood te breken.

Paulus sprak hen toe, een leervoordracht,

maar omdat hij de volgende morgen wilde vertrekken,

verlengde hij het woord, tot middernacht.

Er waren verschillende lampen op de bovenverdieping waar wij bijeen waren.

En een zekere jongeman, genaamd Eutuchus,

wat betekent 'Die heeft geluk',

in het venster gezeten,

raakte bevangen door een diepe slaap

terwijl Paulus maar aan het woord bleef.

Door slaap overmand, viel hij van de derde verdieping naar beneden.

Dood werd hij opgeraapt.

Paulus kwam naar beneden,

hij wierp zich op hem,

sloeg zijn armen om hem heen en sprak:

Maak geen misbaar,

want zijn leven is in hem.

Hij ging naar boven, brak het brood en at

en sprak nog langdurig met hen, tot de morgenstond.

Toen ging hij heen.

Zij brachten de jongen levend weg en waren zeer getroost.

*

Daar zitten ze, die mensen-van-God in Troas, havenstadje aan de westkust van Klein-Azië-Turkije. 'Op de eerste dag der week', de dag na de joodse sabbat, wat voor ons tot op vandaag 'de zondag' is: de dag van de opstanding. Daar zitten ze, 'in de schaduw der hoop'. Ze hebben het brood gebroken; eucharistie, dankzegging, 'dank je dat wij nog leven' gezegd, en nu zitten ze te luisteren, uren lang, Paulus gaat maar door, de volgende dag zal hij weer verder reizen, en er moet nog zoveel gezegd, en uitgelegd, en nog eens gezegd; want het moet zich vastzetten in

het geheugen, onvergetelijk worden, en dan wordt het geheugen misschien tot geweten; herhalen dus, steeds weer de beslissende woorden herhalen - zo doen wij dat hier ook.

De avond valt, er worden 'veel lampen' aangestoken, hoorden we, daar wordt het warm van, te warm voor de jongeman Eutuchus, die om wat verkoeling te vinden in het open venster gaat zitten.

Paulus houdt een 'leervoordracht', zegt onze vertaling. Wat leert hij? Hij leert het 'koninkrijk van God', zoals een hoofdstuk eerder met nadruk wordt vermeld, 'en hij probeerde hen ervoor te winnen' (Hnd 19:8).

Hij legt ze uit dat 'koninkrijk van God' een wereld zonder scheidsmuren is en zonder vijandsbeelden en vreemdelingenangst; waar niet wapengeweld en geldgeweld en uitstoting van mensen en volkerenmoord het laatste woord hebben, almachtig zijn, zoals in het Romeinse keizerrijk van Tiberius en Claudius en Nero - dat globaliserende en nivellerende Romeinse of welk wereldrijk in later eeuwen dan ook, dat de meest verscheiden culturen over de kling jaagt van de uniformiteit, de uniforme troosteloze armoede, de steeds opnieuw dreigende oorlogen, rooftochten, pogroms. 'Koninkrijk van God' is dat je daartegenin leeft, solidariteit en ontferming op de vierkante meter van een tafel, een woonwijk; en dat je tot het inzicht komt dat mensen in al hun verscheidenheid van herkomst en cultuur en religieuze gevoelens en levensvormen niet 'gelijk' zijn natuurlijk maar 'gelijkwaardig' - gelijkwaardig geschapen, zegt de thora-wijzing-levensleer waarin Paulus is grootgebracht, en voor die thora probeert hij hen te winnen; dat is zoveel als een nieuwe wereld te winnen, niet meer jij dit, ik dat, tegen elkaar in - niet meer jij vrouw, ik man, jij jood, jij moslim, jij christen, ik verlicht agnost, labyrinth van scheidsmuren - waar dat toe leidt, wat dat steeds weer voor een wereld oplevert, zouden wij kunnen weten toch? Ja, en toch moeten we het steeds weer horen: vanuit een visioen moeten de feiten becommentarieerd, doorlicht worden. De wat heet 'actualiteit' verschijnt ons, of liever doemt voor onze ogen op, als een chaos. Maar je kunt leren naar die chaos te kijken vanuit een visioen van een 'nieuwe wereldorde': de verzoening van gelijkwaardige mensen.

Paulus, niet te stuiten, was gaan staan (stel ik me voor), en had de boekrol van de profeet Jesaja gepakt en ontvouwd en daar las hij uit voor: de ene visionaire passage na de andere. Het leek wel zingen: 'Ik,' zegt hij, 'zie, ik ga een nieuwe hemel en een nieuwe aarde maken - daar is geen gekerm meer te horen - daar hebben ze de oorlog afgeleerd - geen kinderen sterven daar meer - en jonge mensen zullen daar niet vóór hun honderdste sterven.' De jongeman Eutuchus 'raakte bevangen door een diepe slaap', terwijl Paulus maar doorging met spreken, en hij viel van de derde verdieping naar beneden. Dood werd hij opgeraapt. In de profetische en messiaanse geschriften wordt de dood van kinderen en jonge mensen beleefd en beschreven als het onrecht-bij-uitstek, als de oude, nog altijd heersende wereldorde op zijn gruwelijkst. Op een nieuwe aarde, onder een nieuwe hemel, zal dat ondenkbaar zijn. En als voorzeggung van die nieuwe aarde, dat die komende is, komen zal, wekt Jezus van Nazareth het dochttertje van Jaïrus ten leven, en de jongen uit Naïm, de enige zoon van zijn moeder die weduwe was. Zo had de eerste der profeten het gedaan, Elia, toen de zoon van die weduwe bij wie hij was ondergedoken tijdens het bewind van Achab en Izebel, dat uitbuitersrechtbaar - toen die jongen gestorven was: hij had, tot driemaal toe, dat dode lichaam bedekt met zijn eigen lichaam en hij had zijn ziel weer aangeblazen. En zo doet Paulus, met Eutuchus, wat betekent 'Die heeft geluk'. Het was die avond van zondagopstandingsdag.

En toen ging hij weer naar de bovenzaal, en at wat brood, en 'sprak nog langdurig met hen'. Over het koninkrijk van God: 'zoek eerst en vooral het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid'.

Koninkrijk van God betekent: een gerechtigheid die allen omvat. Meer dan voor mijn eigen recht, belang en primaire levensonderhoud zou ik moeten opkomen voor recht en belang en primaire levensonderhoud, zou ik moeten opkomen voor recht en belang en leven van 'allen'. 'Wees niet bezorgd voor je leven' betekent 'wees bezorgd voor elkaars leven, dat allereerst, voor allen met wie je verbonden bent hoe dan ook, dichtbij of van verre, en houd die verbondenheid open naar elke eventuele naaste, naar elke plotseling onmogelijke naaste'. Jezus lijkt te zeggen, en dat is in de geest van zijn profetische traditie: hartstocht voor een gerechtigheid die allen omvat, zal je menselijker maken; je levenskracht, je moreel versterken, je hart verlichten. Het is beter voor je bekommerd te zijn om allen dan alleen om jezelf. Zulke 'thora' zal hij ze meegegeven hebben. En deze: 'Tot vrijheid zijn jullie geroepen. Misbruik die vrijheid niet, om in het wilde weg je eigen gang te gaan. Maar zoek naar wegen om elkaar van dienst te zijn. Want heel de thora is in dit ene woord vervuld: heb liefde tot je naaste die is als jij.' Dat schreef Paulus later in zijn brief aan de Galaten, die woonden een eind verderop, landinwaarts.

*Ach, al wat wij weten is stukwerk -
en onze visioenen: flarden licht.
Maar als het oneindige aanbreekt,
houdt al het eindige op.
Toen ik nog een klein kind was,
praatte ik zoals kinderen doen
en ik dacht niet verder
dan kinderen doen.
Nu ik een man geworden ben,
heb ik dat achter mij gelaten.*

*Nu nog zien wij spiegelbeelden,
raadselachtig,
eenmaal staan mij oog in oog.*

*Nu nog weet ik niet de helft
ooit, eenmaal, zal ik alles weten,
zoals Hij alles weet van mij.*

*Geloof en hoop en liefde
zullen blijven, alle drie,
maar de grootste is de liefde.*

En toen liep het tegen de morgen, het was uren na middernacht geworden, de nieuwe dag lichtte al aan. Hij moest weg, naar Milete, het was twee weken na Pasen en hij moest en zou met Pinksteren in Jeruzalem zijn. Maar omdat hij niet ophouden kon, zoals alle profeten (en muzikanten trouwens ook) kwamen er toch nog weer een paar woorden uit zijn ziel. Woorden als deze:

*Wij zullen, jood en Griek, zijn lichaam worden,
zijn uitstralende kracht in deze wereld,
als wij de woorden doen van de Thora
die hij ontvangen heeft en doorgegeven.*

*Zijn geest is het die ons tezamen voegt,
en liefde die ons maakt tot zijn gemeente.*

*Deemoed geduld ontferming vonken geest -
maar mensen afgekeerd zijn van geweld,*

*niet zwichten voor de oude dode wereld
van geld is god of welke bewind dan ook*

*waar wij elkaar behoeden en doen leven
waar laatsten eersten zijn, daar woont hij in.*

*Weest daarom één van harte en van hoop,
de geest bestiere uw intiemst verlangen:
een nieuwe aarde in gerechtigheid
waar brood en liefde is genoeg voor allen.*

*Geliefden, nooit heeft iemand God gezien.
Wie naar de liefde leeft, zal in Hem wonen.*

Amstedamse Studenteneklesia, 2 maart 2003

Handelingen XV

AFSCHIED IN MILETE

Justine Aalders

Handelingen 20 vers 17-38:

*Van Milete stuurde Paulus een gezant naar Efeze
om de oudsten van de gemeente daar bijeen te roepen.
Toen zij bij hem gekomen waren, sprak hij tot hen:
Gij weet vanaf de eerste dag dat ik voet aan wal zette in Asia,
hoe het mij geworden is, al die tijd bij u,
JHWH dienend in alle nederigheid, onder tranen en beproevingen
die de Judeeërs door hun aanslagen hebben toegebracht;
en hoe ik niet nagelaten heb wat tot voordeel kon strekken
u aan te zeggen en te leren,
in het openbaar en in uw huizen,
door Judeeërs en Grieken te betuigen
de omkeer naar God en het vertrouwen in onze heer, in Jezus.
En nu, zie, gebonden door de geest reis ik naar Jeruzalem
zonder te weten wat mij daar overkomen zal,
behalve dat de geest, de heilige, van stad tot stad getuigt en zegt
dat boeien en verdrukkingen mij te wachten staan.
Maar ik hecht geen waarde aan mijn leven, geen enkele,
als ik mijn wedloop maar voltooien kan en het dienstwerk
dat ik heb ontvangen van de heer, van Jezus:
te getuigen van het goede nieuws van Gods genade.
En nu, zie, ik weet dat gij mijn aangezicht niet meer zien zult,
gij allen aan wie ik op mijn reizen het koninkrijk heb verkondigd.
Daarom betuig ik u deze dag, vandaag,
dat ik rein ben van aller bloed.
Want ik heb niet nagelaten u heel het raadsbesluit van God aan te
zeggen.
Draag zorg voor u zelf en voor heel de kudde
waarover de geest, de heilige, u als opzieners heeft gesteld
om de gemeente van God te weiden
die hij zich verworven heeft door het bloed van zijn eigenste.
Ik weet, ik, dat na mijn vertrek wrede wolven bij u komen
die de kudde niet zullen sparen.
Ook zullen uit uw midden mannen opstaan
die onwaarbeden spreken om de leerlingen achter zich te krijgen.
Daarom wees waakzaam en herinner u
dat ik drie jaar lang nacht en dag niet opgehouden heb
ieder afzonderlijk onder tranen terecht te wijzen.
En nu draag ik u op aan God en aan het woord van zijn genade,
dat bij machte is op te bouwen en het erfdeel te geven
onder alle geheiligden.*

*Zilver of goud of kleding heb ik van niemand verlangd.
Gij weet, gij, dat deze handen in mijn eigen behoeften hebben voorzien
en in die van hen die bij mij waren.*

*Ik heb u in alles laten zien:
het is aan ons de zwakken te ondersteunen door zo ons in te spannen,
indachtig de woorden van de heer, van Jezus, die gesproken heeft, hij:
'Gelukkiger is het te geven dan te ontvangen.'*

*En toen hij dat gesproken had,
boog hij zijn knieën en bad met hen allen.*

*En allen braken in tranen uit,
zij vielen Paulus om de hals en kusten hem,
het meest bedroefd nog over het woord dat hij gesproken had,
dat zij zijn aangezicht niet meer zouden aanschouwen.*

En zij begeleidden hem naar de boot.

Soms is het jammer dat je de bijbel nooit echt voor de eerste keer kunt lezen. Op de een of andere manier is er al zoveel bij je binnengesijpeld dat de verrassing er meestal al van af is. Voor het gedeelte dat we vandaag lezen, geldt dat helemaal. Het is zelfs zo dat ik niet eens wist dat de uitspraak 'het is zaliger te geven dan te ontvangen' uit de bijbel kwam! Ik dacht dat het gewoon een brave spreuk was die ik van de meester uit de zesde klas had geleerd. Het is zozeer een cliché geworden dat je het aanhoort en naast je neerlegt; hoogstens zeg je het rond Sinterklaas nog eens tegen je kinderen: denk erom, het is beter te geven... Maar volgens Lukas is het volgens Paulus dus een uitspraak die rechtstreeks van Jezus afkomstig is.

En toch, als je echt die uitspraak voor de eerste keer van je leven zou horen, dan zou dat zeer verrassend zijn, dan zou dat misschien wel een totaal nieuwe kijk geven op hoe je je leven kunt inrichten.

Paulus eindigt er zijn afscheidsrede mee, als een soort uitsmijter aan het slot: 'Het is aan ons de zwakkeren te ondersteunen door ons zo in te spannen, indachtig de woorden van Jezus: "Gelukkiger is het te geven dan te ontvangen."' Volgens sommige handschriften moet je lezen: gelukkig is degene die geeft, meer dan degene die ontvangt. Je zou dit eigenlijk ook weer, net als al eerder in Handelingen, een soort samenvatting kunnen noemen van alles wat Paulus zijn leerlingen heeft willen leren; een kernachtige zin die je mee kunt nemen op je weg. Want met deze toespraak neemt Paulus afscheid van de gemeentes in Klein-Azië, en hij weet dat hij ze niet meer terug zal zien. Hij moet dus zijn gezag overdragen, hij moet alles loslaten wat hij heeft opgebouwd, en dat is nooit gemakkelijk. Daarom wil hij het nog één keer heel duidelijk zeggen, wat het belangrijkste van zijn boodschap was, en naar goed rabbijns gebruik doet hij dat in zo'n spreuk die makkelijk te onthouden is, maar die tegelijkertijd ook weer zo geformuleerd is dat hij vragen oproept, dat je erover kunt gaan praten met elkaar. Want dat is de bedoeling van Paulus, zo heeft hij het geleerd aan de voeten van Gamaliël: leren is met elkaar en met de traditie in gesprek zijn, en met elkaar naar aanleiding van dat gesprek proberen te formuleren wat voor jou in jouw tijd zinnig en richtinggevend kan zijn.

Hoe kun je dan die spreuk zo vertalen, of begrijpen, dat het meer wordt dan een cliché? Misschien door het te verbinden met andere spreuken uit de bijbel; bijvoorbeeld met die hele reeks zaligsprekingen uit de evangeliën: zalig, gelukkig ben je als je vrede sticht, als je zachtmoedig bent, zelfs als je treurig bent, als je vervolgd wordt. Daar past deze spreuk bij, bij die hele omkering van alles wat wij gewoon vinden. Bij al die spreuken gaat het op zijn minst om een andere blikrichting, om de gave die mensen hebben of zich kunnen aanleren, om zich in anderen te verplaatsen. Om de mogelijkheid een klein stapje

opzij te doen en opeens een nieuw gezichtspunt te krijgen. Zoals het in de thora staat: heb lief je naaste, die is als jij. Ga in zijn of haar schoenen staan en weet dan hoe je met elkaar kunt omgaan. Ook die zin: heb je naaste lief, wordt opgevat als een samenvatting van heel de thora.

Zo had Paulus het voor ogen, dat de gemeente die zich omkeert naar God en vertrouwt op Jezus, zou leven met elkaar en dat vat hij hier samen met die spreuk: gelukkiger is het om te geven dan om te ontvangen. Zo'n leven van openheid, van uitgestrekte handen, is mogelijk.

Die gemeente, die ekklesia, wordt nu dus aan zichzelf overgelaten; maar uit de hele toespraak spreekt het vertrouwen van Paulus dat dat wel zal lukken. De oudsten zullen nu de kudde gaan weiden, en ze zullen dat met zorg doen en ook aankunnen, want hij heeft hen immers alles verteld wat ze weten moeten; hij heeft, als een goede leraar, niets achtergehouden, maar in alle openheid de goede boodschap doorgegeven. Het zal wel moeilijk zijn: er zullen wolven voor de deur staan, er zullen mensen komen die tweespalt gaan zaaien. Maar Paulus heeft vertrouwen in die oudsten, en hij moet het ook wel loslaten, want zelf voelt hij zich geroepen om de weg van Jezus te gaan; naar Jeruzalem, terwijl hij weet, ook weer net als Jezus, dat hem daar het lijden te wachten staat.

Maar ook dat hij dat deed, niet uit een soort morbide verlangen naar martelaarschap, maar in het volste vertrouwen dat hij dat niet alleen zou hoeven te dragen, dat moet die gemeente moed hebben gegeven. Als Paulus dat aankan, als hij zo kan handelen en het lijden niet uit de weg gaat, omdat hij vertrouwt op steun, op de Geest die hem draagt, dan moeten wij dat ook kunnen. Zo denk ik heeft de vroege gemeente deze Handelingen van de Apostelen gelezen: woorden als houvast voor onderweg, als bemoediging, als teken van vertrouwen, als leidraad voor het eigen handelen.

Als je dan nadenkt hoe deze ekklesia het zonder en na Paulus gered heeft, word je daar aan de ene kant niet echt optimistisch van: het soort christendom dat absoluut overtuigd is van zijn eigen gelijk, dat te vuur en te zwaard zal aantonen dat God aan zijn kant staat, dat heus wel veel wil geven, tenminste op voorwaarde dat er bepaalde dingen tegenover staan; dat lijkt het christendom dat het gewonnen heeft, een beweging die al in de vierde eeuw begon, toen het de staatsgodsdienst werd. Dat soort christendom zien we ook nu weer de kop opsteken, een christendom dat oorlogen rechtvaardigt en zich superieur acht aan de rest van de wereld, en dat toch eigenlijk heel ver afstaat van wat Paulus beoogde.

En aan de andere kant zie je dat er toch altijd enkelingen of kleine groepjes zijn geweest die de woorden van Paulus serieus hebben genomen, die werkelijk op die totaal andere manier in het leven stonden. Mensen die er werkelijk van uitgingen dat je in gemeenschap kunt leven, dat je beter kunt geven en delen, dat je zo de menselijkheid laat groeien, en dat je zo toegang houdt en maakt tot de bron van je bestaan, en dus, in de woorden van de bijbel, zalig, gelukkig bent.

Misschien zijn het altijd maar kleine groepjes geweest, maar ik hoop dat ze zullen blijven: mensen die zich opnieuw laten verrassen door een uitspraak die op het eerste gezicht een cliché lijkt. Mensen die die uitspraak mee willen nemen op hun weg, en erover praten met elkaar, hoe zo'n leven mogelijk is, tegen de stroom in, maar in vertrouwen, dat je gedragen wordt: gelukkig geprezen wordt degene die zo leeft.

Amsterdamse Studentenekklesia, 9 maart 2003

In het kader van de Westlandse Vespers te Naaldwijk
LEERHUIS-LIEDAVOND met Huub
Oosterhuis over *Uittocht en woestijn*
woensdag 9 april, 18.00-22.00 uur

In de Oude kerk aan het Wilhelminaplein te Naaldwijk

Fragmenten uit Exodus 15-24, over de uittocht uit Egypte, het bittere water en de Tien Woorden, worden gelezen en toegelicht door *Huub Oosterhuis*, liederen bij deze Schriftgedeelten worden met alle aanwezigen (meerstemmig) ingestudeerd en gezongen onder leiding van *Tom Löwenthal* en *Kees Kok*.

Aanbevolen voor koren, schola's.

Deelname, inclusief koorpartijen, (brood)maaltijd en koffie: 13 euro (batalen aan de kerk, gaarne met gepast geld).

Aanmelden: ds. Paul Saraber, 0174-642656

of Martin Verheij, 0174-628566

of via e-mail: leerhuis@leerhuisenliturgie.nl

LITURGISCHE LIEDDAG

SCHIEDAM, zaterdag 17 mei 2003

'HIERHEEN ADEM'

Op het **programma** staat een twaalftal liederen, canons en acclamaties voor de tijd na Pasen en (na) Pinksteren: over geest en begeestering, herschepping, nieuw begin. Onder andere:

'Hierheen adem' (Bernard Huijbers), 'Ander ouder' (Antoine Oomen); 'Herschep ons hart' en 'Neerdalen als dauw' (Tom Löwenthal).

Muzikale leiding: Tom Löwenthal

Begeleiding op orgel en piano: Henri Heuvelmans

Algemene leiding: Kees Kok

Aanvang : 10.30 uur (kerk open: 10.00 uur); 12.30-13.30 uur (lunch) en 15.30-16.00 uur (thee)pauze; 16.00-16.30 uur: liturgische afsluiting met een aantal van de ingestudeerde liederen.

Kosten: 13,50 euro per persoon, inclusief programma met alle koormuziek, te betalen aan de kerk (*svp met gepast geld betalen!*)

Lunchpakket meenemen; koffie, thee e.d. in de kerk. Horeca in de naaste omgeving. Er is een boekentafel met CD's en boeken.

Opgave bij Leerhuis en Liturgie: telefonisch (020-6256940) of via e-mail: leerhuis@leerhuisenliturgie.nl (of plaatselijk)

Plaats: Johannes de Doper Visitatie, Mgr. Nolenslaan 99; tel 010-4735066. Te bereiken: met de *trein*: Schiedam CS (circa vijftien minuten lopen); met de *metro*: halte Parkweg; uitstappen richting Meesterstraat, kerk ligt recht voor u, tegenover Zeeman, achter de bouwkeet. Verschillende *bussen* stoppen op de hoek van de belendende Piersonstraat.

Met de *auto*: 1. vanaf de A 20 vanuit Rotterdam, afslag Schiedam, beneden naar links, tweede stoplicht rechtsaf:

Haarenlaan. Vervolgens derde stoplicht links en rechtdoor tot aan de bouwkeet, waarachter de kerk zich bevindt;

2. via Hoek van Holland: afslag Schiedam-Noord, beneden naar links, bij de stoplichten rechtsaf richting centrum; onder viaduct door, eerste stoplicht links en volgende stoplicht naar rechts; rechtdoor tot bovenvermelde bouwkeet.

► NIEUWSBRIEF VAN DE AMSTERDAMSE STUDENTENEKKLESIA

Dankbrief van Greg Summers

voor de vele verjaardagskaarten die hij ontving. Summers zit sinds 1990 in een dodencel in Texas

Dearest Friends,

As you can see, it is my birthday. I wanted to write to you all to thank you for helping to make this a very special and wonderful day for me. Well, it has in fact been a very wonderful couple of weeks now. Surprises around each corner that is for sure. With all my heart and soul, I thank each and every one of you. You are such wonderful, loving and caring people.

The words that some of you said, well, as I told Maartje out in the visiting room, I cried. You just can not imagine how wonderful they made me feel. Thank you all.

Several of you spoke of how wonderful a friend that I have in Huub, well, that is one thing that I have known for many years now, I have been blessed with his friendship, he is truly a wonderful man. I was blessed with Maartje coming into my life, and with her came an abundance of other friends too.

You know, if you would allow me, I would like to share some words that several of you wrote to me. You know who you are, so I will not embarrass you. You have spoke how I am a part of the family now, and that you wish for the best in this year for me, and that you all want me home, where I belong with you all. You just can not imagine how truly wonderful those words made me feel. These were very emotional visits for Maartje and I this time, but, it was even more emotional as I shared those words with her. She knew what they meant to me. With all my heart and soul I thank each and everyone one of you for allowing me to be a part of your family. Thank you.

God bless you all –

Sincerely and Most Respectfully,
With Love, Greg

*Greg Summers # 999010; 12 BC 35; 3872 FM 350 South Livingston, Texas 77351; 14.3.2003
Giro steunfonds 'Spring for Summers', Amsterdam 7458209
(meer info: 020-7705195)*

AGENDA

van de diensten van de Amsterdamse Studentenekklesia
in De Rode Hoed, Keizersgracht 102 Amsterdam, aanvang 11.00 uur

- 30 maart Handelingen 23-26: Felix-Festus-Agrippa; *Alex van Ligten*
6 april Handelingen 27-28: Rome; *Alex van Heusden*
13 april *Rinse Reeling Brouwer*
20 april *Huub Oosterhuis - Pasen*
27 april *Petra Kerssies*
4 mei *Kees Kok*
11 mei *Bettine Siertsema*

Kaarten voor paasmorgen

Voor de dienst op paasmorgen, 20 april 2003, zijn toegangskaarten noodzakelijk.

Ze zijn verkrijgbaar vanaf zondag 30 maart in de kerkzaal, na afloop van de dienst.

Wij verwachten veel bezoekers en door strenge voorschriften van de brandweer kunnen wij maar een beperkt aantal mensen toelaten. Zorg dus dat u uw toegangskaarten tijdig komt halen. OP IS OP!

Op zondag 8 juni, Pinksteren, is er weer een doopdienst. U kunt, wanneer u uw kind(eren) wilt laten dopen, dit opgeven bij het secretariaat, graag voor 15 mei.

Personalia

Geboren op 7 januari 2003

Joost Remmelt, zoon van Margriet Nieuwenhuis en Remko de Haan, broertje van Bauke en Sjoerd

Gedoopt op 29 december 2002

Koen, zoon van Yvonne Wijtten en Marc Steen
Wytze, zoon van Anneke Landstra en Anton te Riet Scholten
Sander, zoon van Helena Beekhuis en Hendricus Zanderink
Lucas, zoon van Bea Tanis en Marcel van Hooff
Paul, zoon van Anne Postema en Rob Wiecherink
Wouter en Teun Wissema, zoons van Caroline Wissema-Witsenburg
Jules, zoon van Marjo Peeters en Tony van Waveren
Simon, zoon van Annet Bolsenbroek en Ernest Terwindt

Nieuwe leden

Marian Kersten-Lurvink, Troelstralaan 29, 2104 VM Heemstede
A.C. van der Loop, Ferd. Bolstraat 25/II, 1072 LB Amsterdam
F.J. Bakker, G. Urquhartlaan 41, 6861 GE Oosterbeek

Verhuisd

Paul Kraan naar Beethovenstraat 243, 1077 JE Amsterdam

De ledenlijst van de Vereniging Amsterdamse Studentenekklesia is verkrijgbaar na de diensten, aan de verenigingstafel.

Telefoonnummers

Liturgisch team:

Huub Oosterhuis 020-6256940
Kees Kok 020-6256940/ (p) 7705195
Alex van Heusden 020-6256940/ (p) 4882773

Bestuur:

Frank Garnier, penningmeester 020-6475352
Jacques Spaapen, voorzitter 020-6904405
Ria van Laarhoven 0348-481060
Sef Jacons 035-5380205
Timo der Weduwen 020-6757920

Koor:

Marieke Pauw (secr.) 0299-477881
Henri Heuvelmans (pianist) 0299-477881
Tom Löwenthal (dirigent) 020-4205839

Koffiegroep: Ben Woertman 0294-261818

Gastvrouwen/beren: Marieke Pauw 0299-477881

Crèche: Wil Koffeman 020-6275004

Kinderkring: Bettine Siertsema 020-6474313

Webam (Werkgroep Basisbeweging Amstedeam Managua):

Maron Blokker 0229-230046

Secretariaat van de Vereniging Amsterdamse Studentenekklesia:

Céline Meulman-Depoortere, Keizersgracht 96, 1015 CV Amsterdam, 020-6260540 (bgg: 020-6222942)